

INTRODUCCIÓ

ESTUDIS LOCALS I EDUCACIÓ

Víctoria ALMUNI
Presidenta del Centre d'Estudis Seniençs

En aquesta publicació us presentem les intervencions realitzades amb motiu de la VI Edició de l'Espai Despuig portada a terme a Sitges sota l'auspici del Grup d'Estudis Sitgetans el dia 7 de novembre de 2009. Les edicions anteriors han estat dedicades a temes tant diversos, al voltant dels quals cal reflexionar, com l'ús i l'abús del patrimoni, el paper dels centres d'estudis i les universitats en la recerca i la divulgació, els centres d'estudis i la dinamització social o les problemàtiques a què s'enfronta la recerca local en el món del segle XXI.

El tema triat aquest any ha estat la relació entre els estudis locals i l'educació, una qüestió força complexa que es defineix al voltant d'un aspecte, l'educació, gairebé omnipresent en el debat d'actualitat. Els reptes del segle XXI obliguen a replantejar aquesta entesa en un sentit ampli. No podem considerar que només s'educa quan ens trobem en àmbits formals, es a dir, a l'aula de l'escola, de l'institut o de la universitat. L'educació no formal adquireix en el nostre món un paper protagonista en totes les etapes de la vida d'un individu, des de la infantesa fins a les edats més avançades. Només cal recordar la importància que està prenent la formació continuada, fet que obliga a superar el concepte decimonònic d'una formació centrada en les etapes d'infantesa, adolescència i joventut. Avui hem de parlar de formació en el sentit més ampli possible, dedicada tant al reciclatge en termes professionals com a l'ampliació de la formació en l'àmbit purament personal, de realització individual.

En aquest context canviant és necessari reflexionar sobre el paper que la recerca local ha de jugar en la formació dels ciutadans, tant dels joves com dels adults. Quin paper poden arribar a tenir els estudis locals i, en conseqüència, els centres d'estudi, en aquest nou panorama educatiu? Aquesta és la qüestió al voltant de la qual els ponents de la taula rodona han reflexionat. És una qüestió

que aborden des de diferents perspectives, encara que no heu de buscar en els seus raonaments una solució definitiva a un debat que no accepta fórmules magistrals. El nostre objectiu ha estat contribuir a mantenir el tema damunt la taula en els diferents fòrums de participació; ajudar a que no es menystingui a les aules, als grups de treball, a les publicacions especialitzades ni als mitjans de comunicació i a que es vagi actualitzant en funció de les noves perspectives i les noves metodologies que fan evolucionar el món de la ciència, de la pedagogia i, en conseqüència, de la didàctica.

Diem al díptic de presentació de l'activitat que els estudis locals tenen com a principal objectiu generar coneixement des de la proximitat i des de les diferents disciplines: la història, la literatura, l'etnologia, les ciències naturals... Tots estem d'acord, i així ho mostren els textos de les diferents intervencions de la taula que ara us presentem, en què aquest coneixement ha de servir de base per al desenvolupament personal i comunitari, per a la creació d'un sentiment d'identitat i per a la reflexió a escala global. L'educació té com a principal objectiu formar ciutadans i ciutadanes i proporcionar-los competències per afrontar amb solidesa personal la realitat que ens envolta. La recerca local hauria de ser el laboratori d'una metodologia d'ensenyament-aprenentatge basada en el constructivisme social i el pensament crític. Partir del marc local pot servir d'exemple sintetitzador de qüestions més globals. Si ens centrem en la història, que moltes vegades ocupa un espai important dins de la recerca local, el seu paper ha de ser clau com a ajuda per a aconseguir consciència històrica, per a relacionar passat, present i futur. Ajuda a categoritzar, a interpretar... La història local facilita l'articulació entre vida quotidiana i història en abstracte. La comprensió de la vida quotidiana permet accedir a la complexitat de l'anàlisi dels processos històrics.

Una altra cosa és de quina manera els estudis locals han de contribuir a generar identitat. En aquest context, els estudis locals es revelen com una eina bàsica per a l'educació, ja que els coneixements que aporten són fonamentals per a la formació, per a la valorització de l'entorn més immediat, com a base per entendre el món i com a eina per copsar les arrels de la cultura pròpia i la de les persones novingudes. Aquest és un aspecte no exempt de controvèrsies i de matisos en el qual els mateixos teòrics no acaben de coincidir. Hi ha el perill, si no es treballa en la direcció correcta, de caure en un positivisme que sol derivar en un sentit equivocat de la consciència identitària.. El coneixement de l'entorn local no es pot convertir en el substitut d'un altre tipus de coneixement identitari més ampli: d'estat, de nació... Cal, però, donar-li la importància que es mereix.

També és evident, i en conseqüència cal considerar, el fet que els nens i els joves són un vehicle per a que molta població adulta s'iniciï en el coneixement i la valoració del patrimoni proper. Això cal aprofitar-ho. En aquest sentit, la formació en l'estima pel patrimoni en la infantesa i la joventut és una inversió

de futur en la valoració d'aquest patrimoni i en la possibilitat que esdevingui un dels elements vertebradors de la comunitat.

Tan important com el sentit que té la recerca local i la manera com es porta a terme, ho és la forma de presentar els seus resultats. Ho ha de fer de manera didàctica i de forma atractiva per tal que sigui assimilada amb més facilitat. Cal reivindicar que l'esforç divulgatiu no està renyit amb el rigor científic i que des de molts centres de recerca cada vegada és més evident la voluntat de facilitar l'accés al coneixement. La didàctica és la disciplina que tradicionalment s'ha encarregat de buscar les fórmules per a una millor aprehensió del coneixement. Des de les entitats locals es pot ajudar a aproximar la recerca epistemològica i la didàctica. D'aquesta manera, la distància entre historiadors i educadors no serà tan gran.

Tot això ha estat reconegut teòricament per les administracions públiques vinculades a l'educació i pels diferents especialistes. Cal encara treballar força, però, per tal d'aconseguir que sigui una realitat del tot implantada. Un aspecte que pot ajudar a aproximar el món de la recerca local i el de l'educació pot ser, sense cap dubte, el treball amb les fonts. La recerca sobre la memòria històrica recent, potenciada els darrers anys pel Memorial Democràtic, ha valoritzat el treball amb fonts directes i ha permès que sortís de l'àmbit de l'antropologia i l'etnologia en el qual s'havia concentrat fins la darrera dècada. Parlem de treball utilitzant la memòria oral de testimonis de fets o processos, els fons fotogràfics familiars o locals, els arxius locals, els edificis, els elements mobles, el patrimoni natural proper... Els estudis locals se serveixen d'aquestes fonts i les valoritzen, fent que la població hi tingui més interès.

L'extensió del treball amb fonts, per part de gent que de vegades no han rebut una formació específica, ha comportat la necessitat de fixar metodologies de treball i aspectes tècnics per tal d'establir uns nivells vàlids de rigor i validesa. Han sorgit eines que ajuden a fixar els paràmetres bàsics i esdevenen model per a experiències, com la col·lecció *Eines de Memòria* publicada per la Direcció General de Memòria Democràtica. No cal dir que, en el cas d'estudis que transcendeixen l'àmbit privat i tenen una difusió ja sia local o més àmplia, cal vigilar el rigor en l'ús de les fonts i la utilització de la bibliografia.

En aquest sentit, grups d'educadors com *Historaula* han sabut combinar l'educació amb la valorització del context immediat i de la recerca local, partint de la base d'un rigor metodològic inqüestionable. En altres llocs, la pertinença de mestres i professors a centres d'estudis o grups de recerca local han permès l'apropament dels dos mons. Moltes vegades ho han fet potenciant la realització de treballs de recerca a batxillerat i a 4rt. d'ESO que investiguen sobre l'entorn proper. Els premis que atorguen diferents institucions i entitats a aquests treballs tenen també un paper important en el procés. Volem fer referència, a tall d'exem-

ple, al premi Mestall atorgat per l'Associació d'Història Local de les Comarques Gironines, que ha anat premiant recerques locals d'arreu del territori català.

A l'hora de potenciar la recerca local i el coneixement de l'entorn des de les institucions educatives, però, ¿com s'ha d'articular la relació entre escola, institut i universitat d'una banda i centres d'estudis de l'altra? No n'hi ha prou en què els primers enviïn els estudiants que volen informació per tal de fer una recerca per a que els atenguin. Cal establir vies de col·laboració adequades per a tothom, encara que això no sigui fàcil. Cal potenciar entre els educadors la implicació amb l'entorn. Cal orquestrar mecanismes per tal que els centres d'estudis puguin atendre, informar i orientar si cal en els treballs de recerca dels joves, rebent a canvi una retroacció positiva. Cal, en definitiva, caminar conjuntament i de forma coordinada; fixar uns objectius comuns i mirar d'assolir-los mitjançant el treball col·laboratiu.

En relació a aquesta reflexió prèvia, que veureu aparèixer en les tres intervencions que presentem, en aquesta publicació trobareu l'anàlisi i l'opinió sobre diverses qüestions que intenten respondre els problemes plantejats en dissenyar l'activitat:

- Quin és el lloc que ocupen actualment els estudis locals en l'educació formal i no formal?
- Des dels centres que generen coneixement hi ha prou preocupació per facilitar l'accés a la informació?
- Quins punts de contacte existeixen actualment entre els centres d'estudis i les escoles o instituts de secundària?
- Quin paper juga la universitat en relació a aquest tema?
- De quina manera es pot incentivar una major relació entre els estudis locals i l'educació?

Els participants a la taula són tots tres bons coneixedors del tema:

Vinyet Panyella ha estudiat Biblioteconomia i Filologia Catalana. Ha estat directora de la Biblioteca de Catalunya i actualment es dedica a l'escriptura. És presidenta del Grup d'Estudis Sitgetans i com a tal ens parla del cas concret de la relació de l'entitat que representa amb les institucions educatives locals. Es tracta d'un exemple concret que es pot extrapolar a altres comunitats del territori i que permet conèixer de prop la realitat del dia a dia.

Antoni Gavalda és doctor en Història i professor de l'àrea de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat Rovira i Virgili. La seva intervenció comença amb un repàs de les lleis més significatives per tal de situar el marc

legal del treball de l'entorn a l'escola per tal de, a continuació, analitzar el paper de la història local en la creació de la consciència social de l'alumnat i en el seu procés d'aprenentatge. Parla, entre d'altres, sobre la necessitat d'adequar els materials al nivell cognitiu de l'alumnat i de la utilitat de treballar al voltant de conceptes claus ben inserits en la programació de l'assignatura, al temps que aporta idees sobre la manera com els centres d'estudis poden facilitar el coneixement de les fonts locals o comarcals i a través d'aquestes accedir a la recerca i al coneixement.

Joan Santacana és Doctor en Arqueologia, professor titular de Didàctica de les ciències socials de la UB i investigador principal del Grup de Recerca DIDDPATRI. Parteix de la revisió de la valoració que al llarg del segle xx s'ha fet de la història local per tal de contextualitzar el paper de les associacions culturals locals i la seua funció en l'actual societat del coneixement. Introdueix també la qüestió dels canvis en els paradigmes i les institucions educatives. Aporta la interessant idea que els centres d'estudis, en un món on la manipulació i la virtualitat omplen tots els racons de la vida, des de l'alimentació fins al lleure, han de tenir la funció d'educar en el coneixement d'allò que és real i ajudar a fer-ho mitjançant l'anàlisi de les fonts. Acaba la seva intervenció defensant la necessitat de donar l'atenció que es mereix al món de l'etnologia i l'antropologia, camp en el qual es pot aportar molt des del món dels estudis locals i de l'educació.

Esperem que de la lectura de les pàgines que segueixen en pugueu treure el màxim profit i que us serveixin per a la reflexió al voltant d'un tema que s'ha de treballar si volem que els ciutadans i ciutadanes del nostre territori siguin capaços de comprendre el món que els envolta i que la tasca que es fa des de les entitats culturals locals adquireixi un sentit complet.